

Mi szükség a könyvre?

(*Könyvheti/napi gondolatok Lendváról*)

Az agyonhasznált „Lenni, vagy nem lenni” Shakespeare hősének monológjában feltett kérdés mindig jól alkalmazható sablonként vált be akár profán, akár szent térben és időben. Sem nem hamleti indíttatásból, sem nem tragédiát sugallva használjuk ezúttal, de hogy a közhelyeket elkerüljük, megengedjük magunknak, hogy mi is csak a legjobbaktól és a legjobbat vegyük kölcsön. Ha már a könyvről lesz szó.

Ily nagyszerű mester (=szent) árnyékában alkotói/olvasói porhüvelyünkben (=profán) most (=idő) és itt (=tér) azt a kérdést tesszük fel, hogy *írni, vagy nem írni; olvasni, vagy nem olvasni; fordítani vagy nem fordítani?* Azért vagyunk ezekre kíváncsiak, hogy a megváltozott, pontosabban állandóan változó térben és időben lássuk, hogyan is állunk az ún. Gutenberg-galaxissal, tehát a nyomtatott szó belátható végének közeledésével. Valóban hamarosan befellegzik a hús-vér, azaz papír-nyomdafesték könyveknek? Ugyanis a digitális éra sosem tapasztalt technikai forradalomként nem látszik enyhülni, mi több, alig tudjuk követni a mind újabb és újabb számítógépes eszközök és alkalmazások megjelenését, hogy a használatuk fortélyainak elsajátításáról ne is beszéljünk. Még emlékezhetünk sokan, amikor a hetvenes, nyolcvanas években nyugatról előzönlöttek bennünket az oly áhított digitális kvarcórák, melyeket aztán mosóporos zacskókba is már csak csalinak tettek bele. Mennyi izgalmat szerzett az a néhány kis gomb, amivel ilyen-olyan beállításokat lehetett elvégezni! Akkor még a legmerészebb sci-fi szerzők sem álmodhatták meg, merre vezet innen az út. Mert akkor még maga a technika ügynöke, James Bond sem tudott pl. „ímélezni”, internetezni, vagy a telefonjáról könyveket olvasni, legalábbis nem úgy, mint ahogy azt manapság tehetjük! Azóta bezzeg messzire jutottunk. Ami az olvasást illeti, az okostelefon, a táblagép és számtalan más eszköz kínálja már a letölthető digitális könyvek olvasásának a lehetőségét, igaz, eddig eljutva is temérdek számítógépes ismeretre kellett szert tennünk, és nap mint nap mind újabb gyakorlásra van szükség, hogy tarthassuk a tempót a fejlődéssel. Az információáradás, úgy néz ki, lökött egyet az emberiség fejlődésén. Megszűnőben a nyomtatott könyv? Aki netán nem használja a technika legújabb vívmányainak eszközeit, azt az ipari forradalom korának a távolsága választja el a korszerű műtyüörök nyújtotta előnyöktől. A könyveket letölthetjük különböző készülékeinkre, így hamarosan nyomdákra, könyvesboltokra sem lesz szükség, a könyvtárak is poros könyvek raktárai, múzeumok lesznek csupán. Az evolúció e stádiumában azonban egyre inkább úgy tűnik, az ember kissé „visszagörbülni” látszik, és nem csupán a számítógép előtti ücsörgés okozta testi deformálódásokra értjük ezt, hanem főleg a szellemi korcsosodásra.

Nem vagyok megrögzött ellensége, mert azért elvéve jó és hasznos áldása is van a digitális kornak. Pl. fejleszti a kommunikációt. Gondoljunk csak bele, adott esetben a világgal akár úgy is megoszthatjuk nyári élményeinket, hogy valamelyik közösségi hálóra feltöltünk néhány fényképet, aztán azokat vagy lájkolják, vagy sem. Ebből a lehető legteljesebb közvetlen információcseréből aztán mindenkinek(!) minden világos lesz. A gondot lényegében abban látom, hogy a hatalmas információáradatban, amit a tévé, rádió, internet és egyéb információszolgáltatók nyújtanak számunkra, egyre kevesebben tudják megkülönböztetni a hiteleset a hamistól, az értékeset a silánytól. Nem mindig volt ez így, mert korábban voltak a könyvek, és azok között voltak jó könyvek és rossz könyvek, mondhatnánk egyszerűen, ha nem kellene meghatározniuk, mi a jó és mi a rossz könyv. Egyáltalán kell-e könyv, és ha igen, milyen kell? E kérdést illetően csupán a 19. századig menjünk vissza: Palágyi Menyhért *A lelki elfajulásról* c. írását így kezdi: „A philosophus embert bizonyos tekintetben lelkiorvosnak mondhatjuk: hiszen egész életén át a lelki élet vizsgálatával foglalkozik és így nem kerülheti el, hogy az értelem tévelygéseit és zavarait, a

kedély- s akarati élet elfajzásait és elkorcsosodásait behatóan ne tanulmányozza. A mi napjainkban megépséggel akarva, nem akarva ráterelődik figyelme a szellemi degenerationak egyre sűrűbben fölbukkanó, lassacskán majdnem köznapivá váló jelenségeire. Különösen a nyomtatott betű az, mely a művelődés csiráival együtt az elfajulás bacillusait is szertehordozza az ezrek és a milliók közé: elannyira, hogy néha ép a nemesebb érzésű gondolkozók hajlandók a Gutenberg találmánya ellen föllázadni és azt már-már az emberi nem legnagyobb csapásának minősíteni. Némelyek a napi sajtót, mások a szépirodalmat, sőt egyenesen a tudományt és filozófiát teszik felelőssé a lelkek romlásáért és akadnak elkeseredettek, kik az egész emberi culturát művészetével, tudományával és filozófiájával egyetemben egyetlen nagy elfajzási tüneménynek tekintik.

És mi ebből a tanulság? Nézetem szerint az, hogy a végletek érintkezésének elvénél fogva a haladás és tökéletesedés tőzsomszédságában ott találjuk a visszafejlődés és korcsosodás mozzanatait is és a kétféle ellentétes folyamat jelenségei úgy egybeszővődnek, hogy a gyöngébb látású ember nem képes az egyiknek szálait a másikéitól kellően elválasztani. Valóban néha szinte lehetetlennek látszik eldönteni, hogy hol végződik valamely lelki haladás és hol csap át decadentiába és degeneratióba.” Kontextusából kiragadott szövegrész, nem is kívánjuk értelmezni, csupán illusztrációként másoltuk ide: könyv kell, de nem mindegy, milyen. A vita bezzeg nem új keletű.

Visszatérve feltett kérdéseinkhez, leszögezhetjük, hogy a válasz ugyanaz, hogy kell írni, olvasni és fordítani. Legfeljebb úgy módosíthatnánk a kérdést, hogy írni, vagy jól írni; olvasni, vagy jól olvasni; fordítani, vagy jól/jól fordítani (kell-e)? A válasz egyértelmű: amíg (jó) író és (jó) olvasnivaló lesz, (nyomtatott) könyvek is lesznek. A főnti, provokációnak szánt állítást, hogy a galaxisnak vége is van/lesz, ergo a nyomtatott könyv is egyszer kimegy a divatból, visszazáll a teremtőhöz, mert „*isa, por és homou vogyunk*”, nem kell komolyan vennünk, legalábbis még nem kell kétségbeesnünk. Mert mindig lesz valaki, aki szereti a könyveket a maguk papír- és nyomdafestékszagú valóságában. Ezzel le is számoltunk a nyomtatott könyvek exodusának tudományos elméletével.

Fáklyavivők, vizsgálódó „philosophus lelki orvosok”, értsd írók (költők), ebben a nem túl fényes jelenben is még kellenek – hogy ne mondjuk, ebben a sötétségben. Levetítve Pannóniára, itt ma is szükség van jó tollforgatókra. Jó alkotásokra. Mert hogyan is állunk napjainkban az írott szóval? Nos, a kulturális javak értéke valahogy ebben a krízisben, a nagy hajtásban háttérbe szorult. Pedig az olvasás, az olvasáskultúra fontos, azaz fontos lehetne szélesebb körökben is. Nemcsak a szórakozás, hanem talán a szellemi gyarapodás miatt is, de legalább a szinten tartáshoz. Igaz, aki olvas, és aki könyvet is ír, még lehet diktátor is, ezért az olvasás nem vakcina a tunyaság ellen sem. Egyesek szerint mindegy, mit olvasunk, csak olvassunk, tréningezzük az agyunkat. Nos, talán nem így van. Azért talán mégsem mindegy, mit olvasunk, mert a „szellemi degenerációt” kiváltó irodalom szürkeállományunk szürke árnyalatait könnyen változtathatja teljes sötétséggé. Bár ha már nagyon világos van, néha nem árt a ponyva – de csak módjával!

Lehetnek már messziről láthatóan rossz szerzők, rossz könyvek, rossz fordítások, ezért talán ezekben az embert próbáló időkben is legyünk igényesek. Tudjunk és merjünk szelektálni. Ezzel is serkentsük a természetes író-szelekciót, elvégre az olvasók nevelik ki (kellene hogy kineveljék) a jó szerzőket. Mert a könyvhöz két dolog kell: író és olvasó.

Az írók felelőssége mellett sem mehetünk el. A kortárs, pl. zalai, vagy tágítsuk ismét a teret, pannóniai kortárs írók felelőssége mellett. Én hiszem, hogy vannak és lesznek még többen, akik ebből a térségből merítenek ihletet és témát, persze, mellőzve a (szellemi) provincializmust. Születtek itt nagy művek is, dolgoznak napjainkban is alkotók. De egy író csupán szélmalomharcos, csak több író csinálhat irodalmat. Ezek lelkére kösse az igényes olvasó, hogy bizony várja tőlük a jó alkotásokat. Mert néha csellengőként, szezonálisan alkotni nem felelősségteljes írói magatartás. Tessék írni, és a műveket megmérettetni a nagyérdeművel. Mert a jó olvasót felelősség terheli, a felelős és jó író kineveléséért. Ezért nem mindegy, olvasunk-e, és jót-e. Senki se gondolja, hogy a sokat olvasott szerzők ettől meggazdagodnak.

Mert megélni az írásból pátriánkban nemigen lehet. A babérkoszorú sem cserjén terem. Mindenért meg kell dolgozni. De azért érdemes, mert a befektetett munka nem marad észrevétlen.

Írók és olvasók, vizsgáljuk tehát a lelki életet és mi is törekedjünk az értelem tévelygéseinek és zavarainak, a „kedély- s akarati” élet elfajzásainak és elkorcsosodásainak beható tanulmányozására. Mert a nyomtatott betű a művelődés csíráival együtt az ezrek és a milliók közé nem (mindig) hordozza szerte az elfajulás bacilusait is. A könyv (a sajtó) és az író nem (mindig) az emberi nem legnagyobb csapása, felelőse a lelkek romlásáért. Ezért (nyomtatott) könyv esetében a lenni vagy nem lenni nem kérdés.

(Elhangzott a Deák Ferenc Városi és Megyei Könyvtárban, a zalaegerszegi könyvnapok megnyitóján.)

Kun Éva:
Pannónia
provincia II.
2013